

şâ'idi'l-âşr (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1384/1964, 2. bs.), Ahmed el-Emîn eş-Şinkîti *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ* (nşr. Fâyiz Terhîni, Beyrut 1988) ve Bedreddin en-Na'sânî (ö.1943) *Nihâyetü'l-ereb min şerhi mu'allakâti'l-ârab* (Kahire 1334) adlarıyla şerhetmişlerdir.

W. Knatchbull, muallakayı Zevzenî şerhi ve Latince tercümesiyle birlikte yayımlamış (*Harethi Moallakah Cum Scholiis Zuzeni*, Oxford 1820), daha sonra da J. Vullers aynı şerh ile beraber neşretmiştir (Bonn 1827). Hâris b. Hillize'nin muallakası diğer muallakalarla birlikte M. von Arnold tarafından Latince'ye (*Septem Moallakat*, Leipzig 1850), P. Wolff tarafından Almanca'ya (*Muallakat Die sieben Preisgedichte*, Rotweil 1857), De Perceval tarafından Fransızca'ya (*Essai sur l'histoire des arabes*, Paris 1847, II, 366-373) ve Arthur John Arberry tarafından İngilizce'ye (*The Seven Odes*, London-New York 1957, s. 222-227) çevrilmiştir. Bağdatlı Mehmed Fehmî, muallakanın kırk iki beytini açıklamalarla birlikte (*Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, s. 834-850), M. Şerefettin Yalıtıkaya ise tamamını Türkçe'ye tercüme etmiştir (*Yedi Askı*, s. 114-127).

Hâris b. Hillize'nin muallakasından başka az sayıdaki şiiri, edebiyat ve biyografi kitaplarında parçalar ve beyitler halinde yer almaktadır. Bu şiirler kırk üç beyit kadar olup ilk defa Luvîs Şeyho tarafından 1890'da *Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye* adlı eserde toplanmıştır (bk. bibl.). Daha sonra Freitz Krenkow Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 5303) şairin küçük bir divanını bulmuş, bunu Amr b. Kulsûm'un divanıyla birlikte tahkik ederek bazı şerh ve hâşiyelerle önce *Mecelle-tü'l-Meşriḳ*'ta (XX [1922], s. 591-611), ardından müstakil olarak (Beyrut 1922) yayımlamıştır. Buradaki şiirlerinin tamamı seksen beyit kadardır. O. Rescher'in Almanca'ya çevirdiği divan (*Orientalische Miscellen*, I [1926], s. 119-128), 1969'da Hâşim et-Taân tarafından ayrıca derlenip şerhedilmiş, yeni bir derlemenin ilmî neşrini de Emîl Bedî' Ya'kûb yapmıştır (Beyrut 1411/1991). Burada, şairin seksen altı beyitlik muallakası dışında almış dört beyit tutarında muhtelif parçalara ilâve olarak ihtilâflı olmakla birlikte şaire nisbet edilen yirmi sekiz beyit de yer almaktadır (*Divân*, nâşirin mukaddimesi, s. 15-16).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâris b. Hillize, *Divân* (nşr. Emîl Bedî' Ya'kûb), Beyrut 1411/1991, nâşirin mukaddimesi, s. 9-16; İmruülkays v.dğr., *Yedi Askı: el-Mu'allakâtü's-seb'* (nşr. ve trc. Şerefeddin Yalıtıkaya), İstanbul 1943, s. 118-127; Cumahî, *Fuḥûlü's-su'arâ'*, I, 151-152; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ve's-su'arâ'*, I, 197-198; Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'*, Beyrut 1382/1963, s. 154-169; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eḡânî*, XI, 42-51; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerhu'l-Kaşâ'idi'l-âşr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1384/1964 s. 25-27, 429-482; İbn Saîd el-Endelüsî, *Neşvetü'l-ṭarab fi târihi Câhiliyyeti'l-ârab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, s. 635-636; İbn Fazlulah el-Ömerî, *Mesâlik*, XIV, 21-22; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü'l-tenşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1367/1947, I, 310; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 325-326; L. Şeyho, *Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye*, Beyrut 1890, I, 416-420; Mustafa el-Galâyîni, *Ricâlü'l-Mu'allakâti'l-âşr*, Beyrut 1331/1913, s. 231-243; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 823-850; Ahmed el-İskenderî - Mustafa İnânî, *el-Vasîf fi'l-edeb-i'l-ârabî ve târihih*, Kahire 1335/1916, s. 83-85; Serkis, *Mu'cem*, I, 1127-1129; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 51-52; Hannâ el-Fâhürî, *Târîhu'l-edeb-i'l-ârabî*, Beyrut 1960, s. 115-118; a.m.f., *el-Mûcez fi'l-edeb-i'l-ârabî ve târihih*, Beyrut 1985, I, 136-142; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), I, 108-109; Sezgin, *GAS*, II, 48-52, 129-130; Tâhâ Hüseyin, *Fi'l-edeb-i'l-Câhilî*, Kahire 1969, s. 219-225; R. Blachère, *Histoire de la littérature arabe*, Paris 1964, II, 252; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 509, 565-567; Butrus el-Bustânî, *Üdebâ'ü'l-ârab*, Beyrut 1979, I, 177-183; Reşid Yûsuf Atâullah, *Târîhu'l-âdâbi'l-ârabîyye* (nşr. Ali Necîb Atvî), Beyrut 1985, s. 77-80; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 154; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 151-154; Yûsuf Es'ad Dâğir, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebîyye*, Beyrut 1983, I, 78-83; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, *Târîhu'l-edeb-i'l-ârabî* [baskı yeri ve tarihi yok], s. 66-68; Ahmed el-Emîn eş-Şinkîti, *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ*, Beyrut 1405/1985, s. 117-125; a.m.f., *el-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ* [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'n-Nasr), s. 40-41; Afif Abdurrahman, *Mu'cemü'l-şu'arâ'i'l-câhiliyyin ve'l-muḥadramin*, Riyad 1983, s. 77; K. A. Fariq, "Pre-Islamic Arabic Poetry and Poets", *Studies in Islam*, IV/4, New Delhi 1967, s. 179-216; Ch. Pellat, "al-Hârîh b. Hilliza", *Et*² (İng.), III, 222-223.

NASUHI ÜNAL KARAARSLAN

HÂRİS b. HİŞÂM

(الحارث بن هشام)

Ebû Abdîrrahmân el-Hâris
b. Hişâm b. el-Mugire b. Abdillâh
b. Mahzûm el-Kureşî
(ö. 18/639 [?])

Sahâbî.

Ebû Cehil'in kardeşi ve Hâlid b. Velîd'in amcasının oğludur. Kureys kabilesinin ileri gelenlerinden olup cömertliğiyle tanınmıştır. Bedir ve Uhud gazvelerine müş-

riklerin safında katılmış ve Bedir'de savaş meydanından kaçmıştır.

Hâris b. Hişâm, Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin evine sığındı. Ümmü Hânî, evine sığınan diğer kişilerle birlikte onu da himayesine alıp durumu Hz. Peygamber'e bildirdi. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'nin himayesine aldığı kişileri kendi himayesinde kabul ettiğini söyledi. Aynı gün müslüman olan Hâris b. Hişâm daha sonra Huneyn Gazvesi'ne katıldı. Resûl-i Ekrem Huneyn ganimetlerini taksim ederken onu müellefe-i kulûbdan sayarak kendisine 100 deve verdi. Hâris bu tarihten itibaren samimi bir müslüman oldu ve ashabın ileri gelenleri arasında yer aldı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da Mekke'de oturdu ve ridde savaşlarına katıldı.

Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Suriye'de Bizans'a karşı yapılan sefere katılan Hâris bütün mal varlığını da bu sefere tahsis etti. Ecnâdeyn Savaşı'nda İslâm ordusunun sancağını taşıdı ve Fihl Savaşı'nda bulundu. Bir rivayete göre Yermük Savaşı'nda (15/636), daha güvenilir bir başka rivayete göre ise 18 (639) yılında Amvâs veba salgını sırasında vefat etti. Aynı zamanda iyi bir şair olan Hâris b. Hişâm'ın, Bedir Gazvesi'nden kaçması üzerine aleyhine söylenen şiirlere verdiği cevap savaştan kaçanların mazeretine en güzel örnek kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 42, 58, 71, 96; II, 784-785, 829-831; III, 946; İbn Hişâm, *es-Sire*², IV, 56; İbn Sa'd, *eṭ-Tabakâ't*, V, 444; VII, 404; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 301-304; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 420; İbn Seyyidün-nâs, *Mineḥu'l-midaḥ* (nşr. İffet Visâlî Hamza), Dimaşk 1407/1987, s. 75-76; Mizî, *Teḥzîbü'l-Kemâl*, V, 294-304; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, IV, 419-421; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 293; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 161-162; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 714-715.

MUSTAFA AĞIRMAN

HÂRİS b. KÂ'B
(Benî Hâris b. Kâ'b)
(بنو الحارث بن كعب)

Kahtâniler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Belhâris adıyla da anılan bu kabile Mez-hic'in bir koludur. Kabileye adını veren Hâris b. Kâ'b'ın soyu Amr b. Ule (İlle) b. Celd b. Mezhic yoluyla Kahtân'a ulaşır. Necran'da yaşayan kabile Evfâ, Ezd, Hem-

dân, Becîle ve Has'am kabileleriyle komşuydu. Câhiliye döneminde komşuları ve diğer kabilelerle yaptığı savaşların çoğundan galip çıkan Hârisoğulları'nın büyük bir bölümü müşrik olmakla beraber içlerinde Hıristiyanlığı benimseyenler de vardı. Müşriklerin bir kısmı Yegûs, bir kısmı da Zülhalesa putuna tapardı. Kabile-nin hıristiyan olan Benî Abdülmedân b. Deyyân kolu, Necran'ın Kâbe'si (Deyrû Necrân) denilen büyük bir kilise inşa ettirmişti. Bazı tarihçilere göre bu kilise 300 parça deriden yapılmış bir çadırdı.

İslâmiyet'in Medine'de yerleşmesinden sonra hıristiyan Hârisoğulları 8 (629), 9 veya 10 yılında Hz. Peygamber'e bir heyet gönderdiler. Heyetin içinde hıristiyan din adamları da vardı. Resûl-i Ekrem heyet mensuplarına müslüman olmalarını teklif edince bunlar Hıristiyanlığı kabul ettiklerini, İsa'nın da ilâh olduğunu söyleyerek bu teklifi reddettiler. Hz. Peygamber İsa'nın Allah'ın kulu olduğunu söyledi. Heyet mensuplarının Resûlullah'a, "Eğer peygamber isen İsa hakkında bizi memnun edecek son sözünü söyle de dönüp yurdumuza gidelim" demesi üzerine ertesi gün Hz. İsa hakkında Âl-i İmrân sûresinin 1-70. âyetleri nâzil oldu. Hz. Peygamber onlara bu sûrenin, "Allah nezdinde İsa'nın durumu Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı, sonra 'ol' dedi ve oluverdi. Gerçek rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma. Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere siz kendi çocuklarınızı, biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım; sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim" meâlindeki 59-61. âyetlerini okuyup kendilerini mübâheleye davet etti; Hz. Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i yanına alarak kendisinin buna hazır olduğunu bildirdi (bk. MÜBÂHELE). Necranlı hıristiyanlar, Hz. Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna kanaat getirip neticede Allah'ın lânetine uğramaktan korktukları için onunla mübâhele yapmayı doğru bulmadılar; ancak müslüman da olmadılar. Resûl-i Ekrem kendileriyle bir anlaşma yaptı. Cizye tahsil için güvenilir birinin gönderilmesini istemeleri üzerine Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı onlarla birlikte Necran'a gönderdi. İslâm devletinin hâkimiyetini kabul eden Necranlılar dinlerinde hür ve serbest olduklarını bilerek memleketlerine geri döndüler.

Resûl-i Ekrem, Hâlid b. Velid'i 10 (631) yılında Hârisoğulları'nı İslâmiyet'e davet etmek üzere 400 kişilik bir kuvvetle Necran'a gönderdi. Hâlid'in davetiyle Benî Hâris müslüman oldu. Hâlid, Bilâl b. Hâris el-Müzenî ile gönderdiği bir mektupla durumu Hz. Peygamber'e bildirdi. Hz. Peygamber cevabî mektubunda Hâlid'den onları müjdelemesini ve aralarından seçecekleri bir heyetle beraber Medine'ye dönmesini istedi.

Hâlid b. Velid, Kur'an öğretmek ve bazı dinî hükümleri tebliğ etmek üzere bir süre aralarında kaldıktan sonra bir heyetle birlikte Medine'ye döndü. Heyeti evinde on gün misafir edip ağırladı. Resûl-i Ekrem de heyete ikramda bulundu ve kendilerine 10'ar ukyye gümüş hediye etti. 12,5 ukyye verdiği Kays b. Husayn'ı Hârisoğulları'na emîr tayin ederek heyeti memleketlerine uğurladı (Şevval-Zilkade 10/Ocak-Şubat 632). İslâm dinini ve Kur'an'ı öğretmek, zekâtı toplamak üzere Amr b. Hazm el-Ensârî'yi onlarla birlikte yolladı. Kendisine fikhî hükümler ihtiva eden bir de mektup verdi. Ayrıca kabileye mensup bazı kişi ve ailelere de dokuz mektup gönderdi. Böylece Necran'da büyük bir kabile İslâmiyet'i kabul etmiş oldu. Peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî ile adamları daha sonra kabile mensuplarının bir kısmını yanlarına çekerek Amr b. Hazm'ı bölgeden uzaklaştırdılar. Ancak müslüman olanlar İslâm dinine sadık kaldılar, hıristiyanlar da Hz. Ebû Bekir'le anlaşmayı yenediler. Hz. Ömer daha sonra Necranlı hıristiyanları Kûfe tarafına sürmüştür (20/641).

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Kelbi, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 45; İbn Hişâm, *es-Sîre*², III, 239-242; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 339-340, 357-358; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1724-1729; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 255-256; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, Tahran 1965, IV, 756; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd* (nşr. Tâhâ Abdürraûf), Kahire 1970, III, 41-42; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 380; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1925, VII, 10-18, 97 vd.; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 667-677; Kehhâle, *Mu'cemûl kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 231-232; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 19-20, 23-51; a.m.f., *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1990, s. 221-226; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), X, 22-33; J. Schleifer "Hâris", *IA*, V/1, s. 239-240; a.m.f., "Hârih b. Ka'b", *EP* (İng.), III, 223; İrfan Shahid, "Nadîrân", a.e., VII, 872.

HÂRİS b. KELEDE

(الحارث بن كعدة)

el-Hâris b. Keled b. Amr
b. İlac b. Ebû Seleme es-Sekafî
(ö. 13/634)

Câhiliye
ve İslâm dönemlerinde
yaşayan Arap hekimi.

Tâif'te doğdu. Sakif kabilesine mensuptur. Klasik kaynaklardan öğrenildiğine göre Doğu ve Batı tıbbının buluştuğu en önemli merkez olan İran'ın Hûzistan bölgesindeki Cündişâpûr tıp okulunda tahsil gördükten sonra, bu ülkede bir süre hekimlik yaparak önde gelen devlet büyüklerini tedavi edip üne kavuşmuş ve bol para kazanmıştır (İbn Cülcül, s. 54; İbnü'l-Kiftî, s. 111-112); bu arada müsikiye merak sardığı ve ud çalmayı öğrendiği rivayet edilir. Tâif'e döndükten sonra Yemen'e gittiği ve bir süre orada hekim olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Ancak onun San'a şehrinde bir tıp okulu açtığı ve bu okulda hem hocalık hem de yöneticilik yaptığı yolundaki iddia (Gâlib Ata, *Tıp Tarihi*, I, 127) hiçbir belgeye dayanmamaktadır.

Sahâbe biyografisine dair bazı eserlerde yer almakla birlikte Hâris b. Keled'e'nin İslâmiyet'i kabul ettiğine dair elde kesin bir kanıt yoktur. Fakat Hz. Peygamber'in onun hekimliğine güvendiği, hastalanan sahâbîlere tavsiye ettiği, Vedâ haccı sırasında kalbinden rahatsızlanan Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı ziyarete gittiğinde bizzat kendisinin Hâris b. Keled'e'yi çağırarak onu tedavi ettirdiği bilinmektedir (İbnü'l-Esîr, I, 413; İbn Hacer, I, 288-289). Bu ve benzeri bazı olaylara dayanarak gayri müslimlerin bilgi ve becerilerinden faydalanmanın dinen câiz olduğu kabul edilmiştir (Abdülhay el-Kettânî, II, 213, 215-216). Çeşitli kaynaklar, onun Hulefâ-yi Râşidin ve Muâviye ile ilişkilerinin bulunduğu dair birtakım rivayetlere yer vermekte ve hicretin 50. yılında (670) öldüğünü söylemekte iseler de bu bilgileri ihtiyatla karşılamak gerekir. Zira o dönemin İslâm toplumunda bir insanın müşrik olarak elli yıl hayatını sürdürebildiğini düşünmek zordur. Bu bakımdan Hâris'in Hz. Ebû Bekir'le aynı günde (22 Cemâziyelâhir 13/23 Ağustos 634) öldüğünü haber veren başka bir rivayeti benimsemek daha doğru olacaktır. Bu takdirde diğer halifelerle olan münasebeti-